

Kompassla	Lactua serriola
Gewone paardebloem	Taraxacum officinale
Klein streepzaad	Crepis capillaris
Greppelrus	Juncus bufonius
Ruige zegge	Carex hirta
Rood zwenkgras	Festuca rubra
Engels raaigras	Lolium perenne
Veldbeemdgras	Poa pratensis
Ruw beemdgras	Poa trivialis
Straatgras	Poa annua
Kropaar	Dactylis glomerata

Gestreepte witbol	Holcus lanata
Gladde witbol	Holcus mollis
Fioringras	Agrostis stolonifera
Gewoon struisgras	Agrostis capillaris
Duinriet	Calamagrostis epigejos
Zachte dravik	Bromus hordaceus
IJle dravik	Anisantha sterilis
Kweek	Elytrigia repens
Kruipertje	Hordeum murinum
Riet	Phragmites australis

In onderstaand artikel, getiteld "Stadse vlerken", afkomstig uit het NRC (juli 2003), zult u op een gegeven moment de naam van Dick Hoek tegenkomen. Misschien, dat u zich deze naam nog wel herinnert. Nog niet zo lang geleden heeft hij voor onze vereniging een boeiende lezing over het vogelleven in Egypte verzorgd. Verder was Dick Hoek tot 1990 ruim 11 jaar lid van de redactie van dit blad en heeft hij vele bijdragen verzorgd. Hij woont al weer een heel poosje in Rotterdam. Daar is hij op het ogenblik o.a. vrijwilliger bij het Bureau Stadsnatuur van de gemeente Rotterdam. In deze hoedanigheid heeft de schrijver van dit artikel hem gevraagd zijn visie op o.a. de ontwikkeling van het succes van de Sperwer in de stedelijke omgeving te geven.

Kees Verweij

Stadse vlerken

De Havik drijft de Sperwer de grote steden in.

Steeds meer Nederlandse roofvogels ontdekken de grote stad als broedterrein.

Massaal koloniseren sperwers, van nature bosvogels, de grote steden. Predatie door de havik blijkt een belangrijke drijfveer.

Rypke Zeilmaker

Tot halverwege de jaren negentig hadden we de stadsroofvogels volkomen over het hoofd gezien', zegt Rob Bijlsma van de Werkgroep Roofvogels Nederland (WRN). "Vogelaars zijn mensen die liever de stad uitvluchten, dan dat ze blijven om er vogels te tellen. Behalve Amsterdam, Vlaardingen en Groningen is bijna geen enkele stad goed in kaart gebracht. Het fenomeen is dus veel wijder verbreid dan we nu weten. Bij sperwers gaat het waarschijnlijk al om enkele honderden paren en het aantal neemt snel toe."

Exemplarisch is het broedgeval van sperwers aan de Herengracht in Amsterdam. Het nest was al zeker vanaf 1991 bezet, maar werd pas in 1997 ontdekt. De Amsterdamse Stadssperwers zijn grootverbruiker van mussen (aan de Herengracht vierhonderd per broedseizoen). Met dertig paar anno nu hebben ze wel iedere hoek van de stad bezet. Ook in Rotterdam (30 paar) en Den Haag (25~30 paar) lijkt dit het geval. Op de Veluwe, een traditioneel bolwerk, decimeerde het aantal sperwers juist in dezelfde periode dat de stadspo-

pulaties groeiden. Het totaal aantal broedparen in Nederland, vijfduizend, bleef constant dankzij de verspreiding naar het westen. Het deel van Nederland dat de roofvogel bezet steeg van 25 procent in de jaren zeventig naar 64 procent nu (SOVON, WRN 2001). Sperwers lijken nu de plaats in te nemen van voorheen echte stadsroofvogels, als de torenvalk. Deze broedt nog steeds op het Haagse Binnenhof, maar is door gebrek aan nestgelegenheid (openingen in gebouwen) in het Amsterdamse

centrum verdwenen. Ook aaseters zoals rode Wouwen kwamen vroeger veel in de stad, bijvoorbeeld in Maastricht. Hier leefden ze van het afval dat de leerlooierijen achterlieten. De wouwen verdwenen rond 1850 samen met de looierijen.

De kolonisatie van de stad door bosroofvogels als de sperwer is uniek voor Nederland. Ook voordat het landbouwgif DDT in de jaren zestig complete roofvogelpopulaties wegvaagde broedden ze uitsluitend in dicht naaldbos. Na het verbod op DDT vertienvoudigde het aantal sperwers weer. Dit kan deels de verspreiding naar het westen verklaren, maar niet de drastische aanpassing in het broedgedrag.

Volgens Dick Hoek van het Rotterdamse Bureau Stadsnatuur kan het verbod op jacht een verklaring zijn voor het broeden in stedelijk gebied. "Begin vorige eeuw werd er nog op ze geschoten", zegt hij. "Nu ze al lang beschermd zijn zien ze mensen misschien niet meer als vijand." Een broedgeval in het Wassenaarse pretpark Duinrell, middenin de enige boom in een drukke speeltuin bevestigt dit beeld. Kampvuren en schreeuwende kinderen hadden geen invloed op het broedsucces.

De sperwers in Rotterdam lijken eveneens hun angst voor mensen te hebben afgelegd. "Je ziet ze regelmatig midden in het centrum jagen", zegt Hoek. "En in het Vroesepark broedt een paar in een judasboom op vijf meter van een druk pleintje. Ze leven er van de mussen die ze in de Diergaarde Blijdorp vangen." Rob Bijlsma ziet de havik, een grootverbruiker van sperwers, als belangrijke motor achter het fenomeen. De havik, die sinds de jaren zeventig spectaculair in aantal is toegenomen (van 100 naar 1800 paar) heeft steeds vaker andere roofvogels, zoals sperwers op het menu staan. Schaarste van ander voedsel, zoals houtduiven en konijnen in bosgebieden dwingt ze hun prooi keuze bij te stellen. "De houtduiven, hun vroegere hoofdmenu, zijn uit het bos verdwenen omdat de graanteelt voor maïs is verruild," zegt Bijlsma "Toen gingen ze over op kraaien en dat was al geen makkelijke prooi. Nu eten ze zelfs regelmatig buizerds, en dat is echt een zwakgebod. Ze eten liever iets dat ze makkelijker kunnen vangen maar dat is er niet meer."

Om deze predatie door de havik te voorkomen lijken de sperwers naar de stad te 'vluchten'. "Wij denken dat ze zich aan de stad hebben aangepast omdat daar nog geen haviken zitten", zegt Bijlsma "Ook kraaien lijken om die reden naar de stad te zijn verhuisd. Daar zijn ze nog veilig. Andere soorten als de boomvalk zijn door predatie in Drenthe als broedvogel zelfs helemaal verdwenen." Ook de sterk toegenomen buizerd, die in magere muizenjaren jonge roofvogels uit het nest haalt is volgens Bijlsma een oorzaak.

De havikpredatie is, naast de analyse van prooi-resten, vooral zichtbaar door de samenstelling van de sperwerpopulatie. "Er zijn in bosgebieden bijna geen sperwers die nog oud worden," zegt

Bijlsma "Wij zien een turnover van vijftig tot honderd procent op nesten in Oost Nederland", zegt hij. "Dat houdt in dat ieder jaar weer een nieuw paartje op een nest zit. Normaal gesproken blijft een paartje meerdere jaren hetzelfde nest houden. De populatie bestaat nu voor het merendeel uit jongere vogels." Bij haviken treedt juist vergrijzing op, volgens Bijlsma een teken dat de populatie zijn top heeft bereikt. De concurrentie is dan te sterk voor jonge vogels. "Nu zie je dat nieuwe territoria in Oost Nederland bijna alleen bezet worden door oudere vogels vanaf zes jaar. In de jaren zestig, toen ze door DDT en Dieldrin bijna uit ons land waren weggevaagd, was er zoveel ruimte over dat je zelfs vogels in jeugdkleed al zag broeden."

STADSHAVIK

Of de Nederlandse sperwers lang veilig zullen blijven binnen de stadsmuren valt te betwijfelen. Onderlinge concurrentie en voedselgebrek drijft ook haviken naar de groengebieden in de Randstad. Rond Amsterdam hebben zich al vijf tot tien paar gevestigd, waaronder twee in het Amsterdamse bos. In Rotterdam ontbreken haviken nog. "Af en toe zie je er een jagen", zegt Hoek "Maar als zij ook hun mensenschuwheid afleggen kan het voor de sperwer wel eens het einde betekenen."

De 'stadshavik' is in Duitsland al in opmars. In Keulen en Hamburg zijn in 2002 al dertig paar van deze vroegere eveneens schuwe bosvogel geteld. "De laatste tien jaar broeden haviken tot midden in de stad", zegt Markus Nipkow van de Naturschutzbund in Bonn.

"Het is de landelijke trend, vooral in steden en veel parken, en dicht bij bossen. Je hebt op het platteland veel illegale afschot en misschien zijn ze daarom naar de stad gegaan. Daar wordt nauwelijks gejaagd. In Duitsland begint bij haviken dezelfde discussie te lopen als hier bij de vos. De vogel zou wildschade veroorzaken." Haviken nemen hier zo sterk toe dat jagers lobbyen om de jacht te openen", zegt Nipkow. "zij vinden dat er een grens is overschreden. Daar zijn wij sterk op tegen, het aantal roofdieren reguleert zichzelf wel in een gebied. Als de prooi op is verdwijnen ze wel."

Ook Bijlsma hoopt dat de havik niet tot een vliegende vos wordt gebrandmerkt "Op het totale populatieniveau valt de schade aan andere vogelsoorten wel mee, dus moetje er mee oppassen dat je een hetze tegen haviken creëert. Het is juist fantastisch mooi, dat ze zich zo verspreiden en tot stadsvogel ontwikkelen. Had je me dit twintig jaar geleden verteld, dan had ik het nooit geloofd"